

Ἡ οἰκουμενικότητα μιᾶς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας

ΔΕΣΠΩΣ ΑΘ. ΛΙΑΛΙΟΥ*

Τὸ ὑπὸ πραγμάτευση θέμα ἄπτεται δύο ὄρων, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀρκούντως γνωστοὶ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται οὐσιαστικά γιὰ τὸν ὀσημέραι διαμορφωθέντα *συνοδικὸ θεσμὸ*¹ στὴν οἰκουμενικὴ του ἔκφραση, ὁ ὅποιος λειτουργεῖ ἀδιάληπτα ὡς συνέχεια ζωῆς καὶ ἐνότητας στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο καὶ μετὰ. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψη ὁ ὄρος *συνοδικὸς θεσμὸς* μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖται καταχρηστικά γιὰ τὴν περίοδο, τουλάχιστον, πρὸ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁπότε μὲ τὸν *ε΄ κανόνα* ὀρίζεται: «*ἐκάστου ἐνιαυτοῦ, καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι*»².

Μολοντί ὡς θεσμὸς ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος δὲν ὑφίσταται στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας³, οἱ ἀναφορὲς στὴν Ἀποστολικὴ Σύνοδο τῶν Ἱεροσολύμων ἀνάμεσα στὰ ἔτη 48/49⁴ παραπέμπουν ἀφ' ἐνὸς στὶς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* 15,6 ἐξ., ἀφ' ἐτέρου παρέχουν μία σηματοδότηση κοινῶν ἀποφάνσεων τῆς Ἀποστολικῆς κοινότητος «*διὰ τῆς ἰσότητος τῶν ἐξ ἔθνῶν πρὸς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων καὶ τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τῆς ἀναγνώρισεως τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐξ ἔθνῶν ἐκ τοῦ Νόμου*»⁵, ὅπως σημειώνει ὁ μακαρίτης Βασίλειος Στογιάννος, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ μελέτη τοῦ χωρίου *Γαλ.* 2,1-10.

---

* Ἡ Δέσπω Ἀθ. Λιάλιου εἶναι Καθηγήτρια τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τέως Ἀντιπρόεδρος Ἀ.Π.Θ.

1. ΙΩ. ΖΗΖΙΟΥΛΑ (Μητρ.), Ὁ Συνοδικὸς θεσμὸς. Ἱστορικὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κανονικὰ προβλήματα, ἐν *Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ*, Ἀθῆναι 1980, σσ. 161-190.

2. Γ. ΡΑΛΛΗ- Μ. ΠΟΤΛΗ, *Οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες*, Ἀθῆναι 1852, τόμ. 2, σ. 124.

3. ΙΩ. ΖΗΖΙΟΥΛΑ (Μητρ.), Ὁ Συνοδικὸς θεσμὸς, μν. ἔργ., σ. 178.

4. Β. Π. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ, Ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, Θεσσαλονίκη 1973, ἀν. *ΕΕΘΣΠΘ* 18, σ. 216. Ἐπίσης J. - M. VAN CANGH, Le premier Concile de Jérusalem (en 51 ap. J.C.), ἐν *Θεολογία* 86:2 (2015), σ. 11 ἐξ. Βλ. τὸ περίφημο χωρίο *Πράξ.* 15, 28: *ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν*.

5. Β. Π. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ, Ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος, μν. ἔργ., σ. 213.

Στὴν ἱστορία τῆς συνοδικῆς πράξης τῆς Ἐκκλησίας ὁ ὄρος *οἰκουμενικῆ* *σύν*-*νοδος* ἀπαντᾷ στὸν *στ' κανόνα* τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐνῶ στοὺς μεταγενέστερους σχολιαστὲς ὑπάρχει διχογνωμία γιὰ τὸ ἂν ἢ ὄχι μὲ τὸν ὄρο οἱ συντάκτες τοῦ κανόνα ἔθεσαν τὸν ὄρο μὲ τὴν ἔννοια τῆς «μείζονος» συνόδου, δηλ. τῶν ἐπισκόπων μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, κατὰ Ζωναρά⁶, ἢ κατὰ Βαλσαμῶνα, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει εὐρύτερα τὸ θέμα, σημειώνοντας: «Ἔτι εἰπόν τινες περὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τὸν κανόνα διαλέγεσθαι τὴν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην σύνοδον μὴ εἶναι οἰκουμενικὴν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τὰ τοῦ κανόνος χώραν ἔχειν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ὑποθέσει. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, κἄν οἰκουμενικὴ σύνοδος οὐκ ἔστιν, ὡς μὴ παρουσιαζόντων καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, ἀλλὰ μείζων ἐστὶ πασῶν τῶν συνόδων, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ταύτης οἰκουμενικὸς πατριάρχης καλεῖται»⁷.

Μεταξὺ Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τῶν παραπάνω σχολιαστῶν ἔχουν μεσολαβήσει, βέβαια, χίλια περίπου χρόνια, καὶ εἶναι αὐτονόητη ἡ ἔνταξη τῆς προηγηθείσας πράξης καὶ συνοδικῆς ἐρμηνευτικῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ γεγονότα διατάραξης τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, τὰ ὁποῖα ὀδήγησαν τοὺς συντάκτες στὴ διατύπωση τοῦ κανόνα, ἀκόμη κι ἂν αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν σύνοδο τῶν παρεπιδημησάντων μελῶν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου στὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι τὸ 382, ὅποτε καὶ ὁ ὄρος *οἰκουμενικῆ* *σύν*-*νοδος* μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖ καὶ εὐθεία ἀναφορὰ στὴν σύνοδο τοῦ 381, ἢ πρῶιμη, ὥστόσο, χρῆση τοῦ ὄρου σὲ συνοδικὸ κείμενο προσφέρεται γιὰ τὴν προγενέστερη κατανόηση καὶ τὴ μεταγενέστερη ἀξιοποίηση.

Κατὰ ταῦτα, ἀπὸ τοὺς σχολιαστὲς γίνεται σαφὲς ὅτι ὁ ὄρος *οἰκουμενικῆ* *χρησιμοποιοῦται* γιὰ σύνοδο πού εἶναι παρόντες ὅλοι οἱ πατριάρχες, καὶ δεύτερον ὅτι γενικῶς ἡ σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως εἶναι «μείζων... πασῶν τῶν συνόδων»⁸, μολοντί ὁ ὄρος «μείζων» ἀφορᾷ στὴν σύνοδο μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως κατὰ τὰ ὁρισθέντα στὴν Α' Οἰκουμενικῆ Σύνοδο τῆς Νικαίας.

Κάνοντας, λοιπόν, ἀναδρομὴ στὸν ὄρο *οἰκουμενικῆ* *σύν*-*νοδος* πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μὲ κεντρικὰ πρόσωπα τὸν ἅγ. Ἀθανάσιο καὶ τὸν ἱστορικὸ Εὐσέβιο, οἱ

6. Γ. ΡΑΛΛΗ- Μ. ΠΟΤΛΗ, *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων*, τόμ. 2, σ. 183.

7. Γ. ΡΑΛΛΗ- Μ. ΠΟΤΛΗ, *Οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες*, μν. ἔργ., σ. 186 (Βαλσαμῶν).

8. Π. ΜΩΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ, Μητροπολίτου Σουηδίας, *Ἱστορικὴ εἰσαγωγή εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Στοκχόλμη 1990, σ. 189 ἔξ.

9. Γ. ΡΑΛΛΗ- Μ. ΠΟΤΛΗ, *Οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες*, μν. ἔργ., σ. 186 (Βαλσαμῶν).

όποιοι γράφουν σὲ διάστημα δέκα καὶ πάνω ἀπὸ ἑξήκοσι ἔτη μετὰ τὴ σύγκλησή της, χαρακτηρίζοντας τὴ σύνοδο τῆς Νικαίας τοῦ 325 ὡς οἰκουμενική.

Ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο διττῶν, καὶ γιὰ νὰ ἐπισημάνει ὅτι ὁ Ἄρειος ἀποδοκιμάσθηκε «ἐκ κρίσεως πάσης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου»¹⁰, ἐνῶ ἐν συνεχείᾳ θεωρεῖ τὶς προσπάθειες νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς οἰκουμενικὲς οἱ σύνοδοι τοῦ Ἀρμινίου καὶ τῆς Σελευκείας ἐν Ἰσαυρίᾳ, ὅπως καὶ ἄλλες ποὺ προῆλθαν μὲ κοινὴ ἀπόφαση τῶν συναυτοκρατόρων, διαδόχων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὡς ευθεῖα ἐπίθεση κατὰ τῶν συγκεκριμένων διατυπώσεων τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, ἀφοῦ «βιάζονται λύειν καὶ ἀκυροῦν τὴν οἰκουμενικὴν γενομένην ἄδολον καὶ καθαρὰν σύνοδον»¹¹.

Γιὰ τὸν ἅγ. Ἀθανάσιο ἡ παρουσία στὴ Νίκαια τῶν 318 ἐπισκόπων ἀπὸ ὁλόκληρῃ τὴν αὐτοκρατορία σήμαινε: α) τὴν ἰσχὺ τῶν ἀποφάσεων «πανταχοῦ», ἰδίως σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε στὸν κοινὸ ἑορτασμὸ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς «παραφρενείας αἰρέσεως»¹², β) τὴν ἀνάδυση μὲ πολὺ ἀπὸ τρόπο ἑνὸς εἴδους πατερικῆς παραδόσεως ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς συνοδικῆς πράξεως ὡς πρὸς ὅλες τὶς τοπικὲς ἐκκλησίες σὲ μεταγενέστερο χρόνο μὲ δέσμευση πνευματικὴ τὴ συμφωνία μὲ τοὺς πατέρες τῆς Νικαίας. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀναφορὰ στοὺς πατέρες δὲν εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴ μαρτυρία «τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου»¹³, καὶ γι' αὐτὸ «ἦν γὰρ ἡ σύνοδος ἐγγράφως ὁμολόγησε πίστιν, αὕτη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐστὶ»¹⁴. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος συνθέτει τὸν ὄρο οἰκουμενικὴ μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς πίστεως τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ Ἀποστόλων σὲ μία συνέχεια ζωῆς καὶ μαρτυρίας, δημιουργώντας τὸ πλαίσιο μεταβάσεως ἀπὸ τὸ ἀριθμητικὸ μέγεθος στὸ θεολογικὸ περιεχόμενο τοῦ ὄρου. Μάλιστα προβαίνει σὲ μία εὐσύνοπτη ἀναφορὰ περὶ τῶν διατυπώσεων τῆς συνόδου, γιὰ νὰ τὴ διακρίνει ἀπὸ τὶς μεταγενέστερες παρασυνοδικὲς ἐνέργειες: «Περὶ δὲ τῆς πίστεως ἔγραψαν οὐκ “ἔδοξεν”, ἀλλ’ “οὕτως πιστεύει

10. Πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης, PG 25, 589B.

11. Πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης, PG 25, 552C-553A, Περὶ τῶν ἐν Ἀρμινίῳ... συνόδων, PG 26, 717AB «Πλὴν ὅτι συνόδους συνεχεῖς κατὰ τῆς οἰκουμενικῆς ποιούντες οὐδέποτε κεκμήσασιν», PG 26, 752A «διαμάχονται δὲ πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον».

12. Περὶ τῶν ἐν Ἀρμινίῳ... συνόδων, PG 26, 688C «καὶ αὕτη αἰτία γέγονεν οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἵνα πανταχοῦ μία τῆς ἑορτῆς ἡμέρα ἐπιτελεῖται καὶ ἡ παραφρενεία αἵρεσις ἀναθεματισθῆ».

13. Ὅτι ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος..., PG 25, 468A.

14. Ἐνθ' ἄν.

ἡ καθολικὴ ἐκκλησία” καὶ εὐθύσ ὁμολόγησαν πῶσ πιστεύουσιν, ἵνα δείξωσιν ὅτι μὴ νεώτερον, ἀλλ’ ἀποστολικόν ἐστιν αὐτῶν τὸ φρόνημα καὶ ἃ ἔγραψαν οὐκ ἐξ αὐτῶν εὐρέθη, ἀλλὰ ταῦτ’ ἐστιν ἅπερ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι»¹⁵.

Ἐξάλλου ὁ σύγχρονος τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἐπαινῶντας τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντίνο ἐπισημαίνει δύο στοιχεῖα: α) ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος προσκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους «ἀπανταχόθεν»¹⁶, ἐξασφαλίζοντας δηλ. τὴν ἀπρόσκοπη προσέλευσή τους στὴ Νίκαια, ἐνῶ χαρακτηρίζει τὴν σύνοδο «οἰκουμενική», καὶ β) ὅτι ἡ προσέλευση πάντων τῶν ἐπισκόπων «ἔργον ἤδη θεοῦ τὸ πραττόμενον ἐθεωρεῖτο»¹⁷. Μάλιστα ὁ Εὐσέβιος ὑπογραμμίζει τὴν προσέλευση ἀπὸ ἀπομακρυσμένες περιοχὲς ὡς ἓνα ἐξαιρετικὸ γεγονός: «ἤδη καὶ Πέρσης ἐπίσκοπος τῇ συνόδῳ παρήν, οὐδὲ Σκύθης ἀπελιμπάνετο τῆσ χορείας»¹⁸, κατονομάζοντας ἀκόμη Σύρους καὶ Κίλικας, Λίβυας καὶ ἄλλους. Προκαλεῖ ἐνδιαφέρον τὸ γεγονός ὅτι ὁ κατάλογος αὐτὸς συντίθεται λίγο παρακάτω μὲ τὸν κατάλογο τοῦ ἀκροατηρίου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου κατὰ τὸ γεγονός τῆσ Πεντηκοστῆσ, ὅπως καταγράφεται στὸ δεύτερο κεφάλαιο τῶν *Πράξεων*. Μολονότι ὁ Εὐσέβιος κάνει τὸν παραλληλισμὸ, ἐντούτοις δὲν ὀδηγεῖται στὴν ταύτιση τῶν δύο γεγονότων, δηλώνοντας: «πλὴν ὅσον ἐκείνοις ὑστέρει (δηλ. τοῖς ἀποστόλοις) τὸ μὴ ἐκ θεοῦ λειτουργῶν συνεστάναι τοὺς πάντας»¹⁹. Ὡστόσο, μὲ τὴν πολιτικὴ σημασία τοῦ ὅρου *οἰκουμενικὴ σύνοδος* ὁ Εὐσέβιος ἀφήνει νὰ εἰκάσουμε ὅτι, ἴσως, αὐτὴ νὰ ἀποτέλεσε τὸ πρῶτο ὑπόβαθρο γιὰ τὴ στάση τῆσ αὐτοκρατορικῆσ αὐλῆσ ἐναντι τῆσ Ἐκκλησίας κατὰ τὴ σύγκληση τῶν γενικῶν συνόδων, μερικὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐν τῇ πορεία καὶ μὲ εὐθεία ἐρμηνευτικὴ ἀναφορὰ στὴν σύνοδο τῆσ Νικαίας ὀνομάζονται οἰκουμενικὲς.

Ἔτσι, μὲ βάση τίς πηγὲς κατονομάζονται, π.χ. ἀπὸ τὸν ἁγ. Θεόδωρο Στουδίτη, ἑπτὰ οἱ οἰκουμενικὲς σύνοδοι²⁰, ἂν καὶ ἐπίσης γενικὲς σύνοδοι, ὅπως τοῦ 879-80, ἢ οἱ σύνοδοι τῶν ἐτῶν 1341, 1347, 1351 καὶ στοὺς νεότερους χρόνους οἱ σύνοδοι τῶν ἐτῶν 1848 καὶ 1872 ἔχουν ἰσχύ πανορθοδόξως. Ὁ πατὴρ ἁγ. Ἰουστίνος Πόποβιτς προσφεύγει στὴ *Δογματικὴ* του, ἰδίως στὸν τρίτο τόμο, μὲ ἰδιαιτέρη ἐπιμονὴ στίς διατυπώσεις τῆσ συνόδου τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν τοῦ 1848 ἰσοτίμως πρὸς τίς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, ἢ τὴ λειτουργικὴ πράξη τῆσ

15. *Περὶ τῶν ἐν Ἀρμινίῳ... συνόδων*, PG 26, 688D.

16. Εὐσεβίου, *Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως*, 6, PG 20, 1060B

17. Ἐνθ’ ἄν. 1060C.

18. Ἐνθ’ ἄν. 7, PG 20, 1060D-1061A.

19. Ἐνθ’ ἄν. 8, PG 20, 1061061C.

Ἐκκλησίας, ἐμμένοντας οὐσιαστικά στήν ἀδιάσπαστη ἐνότητα καί συνέχεια τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας²¹.

Πάντως κατά τή μακροαίωνα συνοδική πράξη τῆς Ἐκκλησίας κατεξοχὴν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας κατονομάζεται ἀδιαμφισβήτητα ὡς *Οἰκουμενική*, ὄρος πού ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς παράλληλα μέ τὸν ὄρο *μεγάλη καί ἀγία*. Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπὸ τῆ Β΄ Οἰκουμενική ὁ ὄρος ἀπαντᾷ μέ τὴ διττὴ σημασία στὸν ἅγ. Ἐπιφάνιο, τὸν ἅγ. Κύριλλο Ἀλεξανδρείας, στὰ πρακτικά τῆς Γ΄ καὶ Δ΄ Οἰκουμενικῆς καὶ στοὺς Ἐκκλησιαστικούς ἱστορικούς Σωκράτη καὶ Σωζομενό.

Μὲ τὸ νομοθετικὸ ἔργο τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐμφανίζεται ὁ ὄρος *Οἰκουμενικός* γιὰ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ἓνας τίτλος πού ἀναφερόταν πρὶν σὲ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ κυρίως στὸν ἅγ. Ἀθανάσιο.

Πέραν τῆς κατάστασης πού διαμορφώθηκε μέ τοὺς κανόνες τῆς Β΄ καὶ Δ΄ Οἰκουμενικῆς, ἡ παράλληλη ἐξέλιξη τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐνδημούσας συνόδου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ διάσπαση τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἡ διαγραφόμενη αὐτονομία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ἐνίσχυσαν διοικητικά τὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτσι μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων στήν ἀνατολή, τὴν πολιτικὴ διάσπαση δηλ. τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ μέ ἀφορμὴ τὴν ἄρνηση τῆς Ρώμης νὰ ἀναγνωρίσει τὴν ἐκλογή τοῦ ἅγ. Φωτίου, τὸ βᾶρος καὶ τὴν εὐθύνη τῆς συγκλήσεως γενικῆς συνόδου ἀναλαμβάνει ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Οἰκουμενικός, Πρόεδρος ἐνδημούσας καὶ ἐν ταυτῷ μείζονος πάντων συνόδου. Ἐνδεικτικὸ κείμενο αὐτῆς τῆς μεταβάσεως εἶναι ἡ Ἐγκύκλιος Ἐπιστολή του Πρὸς τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἀρχιερατικούς θρόνους²². Στὸ πρόσφατο ἄρθρο του στὴ *Θεολογία* ὁ Frederich Lauritzen²³ ἀναφέρει τὸ παράδειγμα τῶν συνόδων τῶν ἐτῶν 1082 (δηλ. ἐπὶ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ 1081-1118) καὶ 1166 (δηλ. ἐπὶ Μανουήλ Α΄ τοῦ Κομνη-

20. Ἐπιστολή 490, Theodori Studitae Epistulae, pars altera, Textum Epp. 71-564 et Indices Continens, ἐκδ. G. Fatouros, *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, Series Berolinensis 31, De Gruyter, 1992, σσ. 723, 50- 724, 51-53: «ἐξ ἧς καὶ ἐτέχθη ἄνθρωπος τέλειος, ὃν ἐν ταῦτῳ καὶ θεὸς τέλειος, εἷς τῇ ὑποστάσει, διπλοῦς τῇ φύσει, καθὼς οἱ θεοφόροι πατέρες καὶ αἱ ἑπτὰ ἁγίαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐξέθεντο, ὁμολογεῖν τε τὴν παρθένον Θεοτόκον».

21. P. JUSTIN POPOVITCH, *Philosophie Orthodoxe de la vérité. Dogmatique le I' Église Orthodoxe* (μετφρ. J.-L. Paliarne), τόμ. 3, La Lumière du Thabor: Paris 1995.

22. Photii Patriarchae Constantinopolitani, *Epistulae et Amphilochia*, ἐκδ. B. LAOURDAS - L. G. WESTERINK, Leipzig 1983, τόμ. 1, σσ. 40-44.

23., FREDERICH LAURITZEN; «Who convenes a Synod in Byzantium», ἐν *Θεολογία* 86:2(2015), σσ. 105- 116, καὶ ἰδιαίτερα σσ. 112- 115.

νοῦ, 1118-1180), γιὰ νὰ διακρίνει τὸ θεσμὸ τῆσ συνόδου σὲ οἰκουμενική καὶ τοπική «προεδρευόμενη» ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχη ἀντίστοιχα, πράγμα ἀνακριβές. Γιὰ τὴν ἐμπλοκή τοῦ αὐτοκράτορα, ὄχι ἀμιγῶσ, τόσο στίσ συνόδουσ τοῦ 1082, 1166, ὅσο καὶ στὴν εἰκαζόμενη παρουσία του τὸ 1341, πολὺ δὲ περισσότερο κατὰ τὴν ταραχῶδη σύνοδο τῆσ Φλωρεντίας (1438-39) δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδιαιτέρη σημασία ποὺ εἶχε ἡ λειτουργία τῆσ ἐνδημούσασ μείζονοσ συνόδου Κωνσταντινουπόλεωσ μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο, ἰδίωσ δὲ ἡ ἀποτελεσματικότητά τῆσ κατὰ τίσ ἡσυχαστικέσ συνόδουσ καὶ ἐν συνεχείᾳ καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆσ Τουρκοκρατίας, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺσ νεότεροσ χρόνουσ, καθὼσ λειτούργησε ὡσ μείζων σύνοδοσ ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων, ἐκ τῆσ ὁποίᾳσ, ἐξᾴλλου, προῆλθε ἡ αὐτοκεφαλία τῶν νεότερων Πατριαρχείων καὶ τῶν αὐτοκέφαλων τοπικῶν ἐκκλησιῶν.

Σήμερα μετὰ τὴ διεύρυνση ποὺ ἔχει ἐπιτευχθεῖ μετὰ τὴ συμμετοχή μητροπολιτῶν ἀπὸ ὅλεσ τίσ Μητροπόλεισ ποὺ ὑπάγονται στὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ ὄλο τὸν κόσμο, ἐν τινι μέτρῳ ἀνασυντίθεται ἡ ἱστορική πορεία τῆσ μείζονοσ ἐνδημούσασ συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ συνεχῆσ, λοιπόν, ἐπιβεβαίωση τοῦ χαρακτήρα τῆσ ἐνδημούσασ συνόδου μετὰ μία σύγχρονη προσαρμογή συνθέσεωσ διαχρονικά τῆσ παράδοσης τῆσ «μείζονοσ» συνόδου Κωνσταντινουπόλεωσ συνιστᾷ τὸ ἐχέγγυο γιὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο τοῦ 2016 σ' ἓνα κόσμο διαρκῶν ἀνατροπῶν, ἀβεβαιότητασ καὶ ἀμφισβήτησης.